

Διγλωσσία και Εκπαίδευση

Ενότητα 4: Ζητήματα Γλωσσικής Διατήρησης

Διδάσκουσα: Ρούλα Τσοκαλίδου

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τίτλος: Ζητήματα Γλωσσικής Διατήρησης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ζητήματα επαφής γλωσσών στο σχολείο.
2. Αποτελέσματα της επαφής των γλωσσών.
3. Γλωσσική διατήρηση και γλωσσική μετατόπιση.
4. Γλωσσική διατήρηση.
5. Ευρύτεροι παράγοντες.
6. Ο ρόλος του σχολείου στην ενίσχυση (ή μη) της διγλωσσίας.
7. Τι ακριβώς χάνεται όταν χάνεται η πρώτη γλώσσα;
8. Τι μπορούν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί.

Σκοποί ενότητας

- Να αναλυθεί η έννοια της γλωσσικής διατήρησης.
- Να αναλυθεί η έννοια της γλωσσικής μετατόπισης.
- Να συζητηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν τη διατήρηση ή μετατόπιση των γλωσσών σε περιβάλλοντα επαφής.
- Να προταθούν τρόποι ενίσχυσης της γλωσσικής διατήρησης στην εκπαίδευση.

Ζητήματα επαφής γλωσσών στο σχολείο

- Γλωσσική διατήρηση - Γλωσσική μετατόπιση.
- Παράγοντες που συμβάλουν στη γλωσσική διατήρηση/ μετατόπιση.
- Ο ρόλος του σχολείου στην ενίσχυση (ή μη) της διγλωσσίας σε παιδιά μειονοτήτων.
- Οι εκπαιδευτικοί: Τι μπορούν να κάνουν;

Αποτελέσματα της επαφής των γλωσσών

Τρεις γλωσσικές καταστάσεις ως αποτελέσματα της επαφής των γλωσσών:

- a) η γλωσσική διατήρηση (language maintenance).
- b) η γλωσσική μετατόπιση (language shift).
- c) η δημιουργία νέων γλωσσικών διαλέκτων (pidgins/ creoles).

(Winford, 2003) [\[19\]](#)

Γλωσσική διατήρηση και γλωσσική μετατόπιση

- Η γλωσσική διατήρηση αναφέρεται στη διατήρηση της εθνοτικής γλώσσας από γενιά σε γενιά (Winford, 2003) [\[19\]](#).
- Η γλωσσική μετατόπιση αναφέρεται στην ολική ή μερική εγκατάλειψη της εθνοτικής γλώσσας από μία ομάδα για χάρη μίας άλλης γλώσσας (Winford, 2003) [\[19\]](#).

Γλωσσική διατήρηση (1)

- Ατομικοί κοινωνικο-γλωσσικοί παράγοντες που επηρεάζουν τη γλωσσική διατήρηση:
 - Ηλικία.
 - Φύλο.
 - Εκπαίδευση.
 - Επαφή με την εθνοτική γλώσσα και τους ομιλητές της.
 - Χρόνος διαμονής στη χώρα υποδοχής.
 - Γλωσσικές στάσεις.
 - Κίνητρα.
- Κοινοτικοί παράγοντες που συμβάλλουν στη γλωσσική διατήρηση:
 - Μ.Μ.Ε και τύπος.
 - Κοινοτικά σχολεία.
 - Κοινοτικοί και θρησκευτικοί οργανισμοί.
 - Αυτόνομη κοινοτική οικονομία και δημογραφικά χαρακτηριστικά της γεωγραφικής θέσης της μειονοτικής ομάδας (Fishman,1991). [\[6\]](#)

Γλωσσική διατήρηση (2)

- **Intergenerational Transmission:** ενδο-οικογενειακή μεταβίβαση της γλώσσας από γενιά σε γενιά. Είναι ο πιο βασικός παράγοντας στη διατήρηση της πρώτης γλώσσας, χωρίς την οποία η διατήρηση της δεν είναι δυνατή:
 - *«αυτό που δεν μπορεί να μεταβιβαστεί δεν μπορεί να διατηρηθεί»* (Fishman, 1991:113) [\[6\]](#).
- Η διατήρηση της γλώσσας καταγωγής εξακολουθεί να παραμένει προσωπική ευθύνη της οικογένειας αν και ερευνητικά δεδομένα γύρω από τη γλωσσική μετατόπιση έχουν αναδείξει ότι η οικογένεια και η μειονοτική κοινότητα δεν αρκούν ώστε να ανατρέψουν τις αφομοιωτικές πιέσεις προς την ομοιογένεια και μονογλωσσία (Wiley & Valdés, 2000 [\[18\]](#)· Fishman, 2001 [\[6\]](#)· Veltman, 1983 [\[17\]](#)).

Ευρύτεροι παράγοντες

- **Εξωτερικοί (κοινωνικο-πολιτικοί):** Η γλωσσική ιδεολογία και πολιτική πίσω από τη μάθηση της δεύτερης γλώσσας προκαλεί τη διαδικασία.
- Οι κοινωνικές στάσεις προς τη γλώσσα και οι πιέσεις που ασκούνται προς τη γλωσσική-πολιτισμική αφομοίωση και την εγκατάλειψη της μειονοτικής γλώσσας ώστε να γίνουν αποδεκτοί.
- Τα παιδιά αντιλαμβάνονται αυτά τα μηνύματα από πολύ νωρίς αρχίζοντας να μιλούν τη Γ2 έξω από το σπίτι στο βαθμό που μπορούν και συνεχίζουν σταδιακά να τη μεταφέρουν και στο σπίτι. Βλέπουν τη γλώσσα τους ως κοινωνικό εμπόδιο.
- **Εσωτερικοί:** η επιθυμία για αποδοχή, ένταξη, συμμόρφωση και η ανάγκη επικοινωνίας με τους άλλους και το κίνητρο για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας και τη συνακόλουθη σταδιακή εγκατάλειψη της πρώτης.

Ο ρόλος του σχολείου στην ενίσχυση (ή μη) της διγλωσσίας (1)

Η έρευνα της Wong-Fillmore (1991) σε δίγλωσσα παιδιά προσχολικής ηλικίας στις Η.Π.Α ανέδειξε τη σημαντική και ταχεία γλωσσική μετατόπιση που προκαλείται με την είσοδό τους στο νηπιαγωγείο.

- *«Λίγα παιδιά μεταναστών που γεννήθηκαν στην Αμερική έχουν ολοκληρωτική επάρκεια στην εθνοτική γλώσσα, ακόμα και αν ήταν η μόνη γλώσσα που μιλούσαν όταν εισήχθησαν στο σχολείο. Τη στιγμή που αυτά τα παιδιά μαθαίνουν αγγλικά, τείνουν να μη διατηρούν ή να μην αναπτύσσουν τη γλώσσα που μιλούν στο σπίτι, ακόμη κι αν είναι η μόνη γλώσσα που ξέρουν οι γονείς. Αυτή ήταν η ιστορία των προηγούμενων μεταναστών και αυτή είναι και των σημερινών. Η μόνη διαφορά είναι ότι η διαδικασία φαίνεται να λαμβάνει χώρα ταχύτερα σήμερα.»*

Wong-Fillmore (1991:324) [\[20\]](#).

Ο ρόλος του σχολείου στην ενίσχυση (ή μη) της διγλωσσίας (2)

- Έρευνες παιδιών μεταναστών σε νηπιαγωγεία και δημοτικά σχολεία του Τορόντο του Καναδά αναδεικνύουν
 - τις αφομοιωτικές πολιτικές που εφαρμόζονται, οι οποίες από την προσχολική ακόμη ηλικία συμβάλουν μέσα από τις «φυσικές διαδικασίες» της επίσημης εκπαίδευσης του σχολείου στην απώλεια της πρώτης γλώσσας (Bernhard & Freire, 1999 [\[2\]](#); Bernhard, Freire, Torres, & Nirdosh, 1998 [\[1\]](#)).
- Τα παιδιά και οι οικογένειές τους δέχονται πιέσεις – έμμεσες ή άμεσες – προς γλωσσική αφομοίωση και σαφή μηνύματα υποτίμησης της αξίας της πρώτης γλώσσας και του πολιτισμικού της φορτίου από το σχολείο
 - καθώς το σχολείο δεν ενισχύει τη συνέχιση της διγλωσσίας και δεν αναγνωρίζει το γλωσσικό και πολιτισμικό τους κεφάλαιο (Pacini-Ketchabaw, Bernhard, & Freire, 2001 [\[15\]](#)).

Τι ακριβώς χάνεται όταν χάνεται η πρώτη γλώσσα; (1)

Η Fillmore (1991: 343) [\[17\]](#) τονίζει τις αρνητικές συνέπειες της γλωσσικής μετατόπισης στην επικοινωνία και συνοχή της οικογένειας:

- *«Αυτό που χάνεται δεν είναι κάτι λιγότερο από το μέσο με το οποίο οι γονείς κοινωνικοποιούν τα παιδιά τους: όταν αδυνατούν να μιλήσουν με τα παιδιά τους δεν μπορούν να τους μεταβιβάσουν εύκολα σε αυτά αξίες, πεποιθήσεις, αντιλήψεις, ή τη γνώση να διαχειριστούν τις εμπειρίες τους».*
- Η οικογένεια παρέχει τα πιο βασικά στοιχεία της κοινωνικοποίησης των παιδιών:
 - Αυτό το αναλυτικό πρόγραμμα διδάσκεται μέσω της γλώσσας και της συμπεριφοράς των γονιών που λειτουργούν ως παράδειγμα, ως πρότυπο προς τα παιδιά.

Τι ακριβώς χάνεται όταν χάνεται η πρώτη γλώσσα; (2)

- Τι συμβαίνει όταν οι γονείς δεν μπορούν να επικοινωνήσουν με ευκολία με τα παιδιά τους; Όταν χάνεται το κύριο εργαλείο-μέσο κοινωνικοποίησης τους στις αξίες, γνώσεις, πεποιθήσεις, στάσεις της οικογένειας και πολιτισμικής της ομάδας;
- Αν οι γονείς μπορούν να μιλήσουν την κυρίαρχη γλώσσα σε ένα βαθμό συχνά τη χρησιμοποιούν στο σπίτι χωρίς όμως να μπορούν να διδάξουν μέσω αυτής αυτά που τα παιδιά χρειάζεται να μάθουν, καθώς η μεταβίβαση του πολιτισμικού κεφαλαίου απαιτεί ικανότητα στη γλώσσα μέσω της οποίας γίνεται.
- Ρήγματα στην επικοινωνία – συνοχή της οικογένειας. Χάνει τους δεσμούς, την ενότητά της που προέρχονται από ένα κοινό σύστημα αξιών και αντιλήψεων (Fillmore, 1991:344) [\[17\]](#).

Τι ακριβώς χάνεται όταν χάνεται η πρώτη γλώσσα; (3)

- Η απώλεια της πρώτης γλώσσας για τα παιδιά και η αφομοίωση τους στη δεύτερη γλώσσα έχει αρνητικές συνέπειες στην ακαδημαϊκή – σχολική πρόοδο και στη γλωσσική, γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξή τους (Cummins, 1996) [\[5\]](#).
- Η γλωσσική μετατόπιση στην επικοινωνία στο σπίτι προκαλείται και επιτείνεται με την εισαγωγή των παιδιών στο σχολείο.
- Η απαξίωση της γλώσσας και του πολιτισμικού της φορτίου στο σχολικό πλαίσιο και ο ρόλος του σχολείου στην αποδυνάμωση της διγλωσσίας μέσα από την απόρριψη της πρώτης γλώσσας και κουλτούρας. (Cummins 1995 [\[4\]](#)· Wong-Fillmore, 1991 [\[20\]](#)· Kouritzin, 1997 [\[8\]](#), 1999 [\[9\]](#)· Chumach-Horbatsch, 1999 [\[3\]](#)).
- Οι έρευνες του Olsen σε παιδιά μεταναστών που φοιτούν σε σχολεία της Καλιφόρνια στις Η.Π.Α. αναδεικνύουν τα διλήμματα και τις συγκρούσεις που βιώνουν κατά τη διαδικασία εκμάθησης της δεύτερης γλώσσας καθώς βιώνουν ένα γλωσσικό σοκ "language shock" και φέρνουν στην επιφάνεια βασικά ζητήματα [\[12\]](#) [\[13\]](#) [\[14\]](#).

Τι μπορούν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί

- Η συνέχιση και ενίσχυση της διγλωσσίας στην εκπαιδευτική διαδικασία και των ταυτοτήτων των παιδιών είναι ο μοναδικός δρόμος για την ισορροπημένη γλωσσική, γνωστική, κοινωνική ανάπτυξη και την ενδυνάμωση τους στη ζωή τους στην κοινωνία.
- Μετασχηματισμός των εξουσιαστικών σχέσεων εξουσίας του σχολικού πλαισίου σε συνεργατικές (Cummins, 1995 [\[4\]](#)).
 - Μπορούν να ασκηθούν διαφορετικές πρακτικές αντίστασης και να εκφραστούν διαφορετικές θεωρήσεις.
- Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των στάσεων των μαθητών προς τη διατήρηση των μειονοτικών γλωσσών.
 - Οι στάσεις τους επηρεάζουν σημαντικά τόσο τις στάσεις των μαθητών και όσο και τις διδακτικές πρακτικές που χρησιμοποιούν.

Βιβλιογραφία (1)

- [1] Bernhard, J. K., Freire, M., Torres, F., & Nirdosh, S. (1997). Latin Americans in a Canadian Primary School: Perspectives of Parents, Teachers and Children on Cultural Identity and Academic Achievement. *Early Childhood Education Publications and Research*. XX(1,2), 217-237.
- [2] Bernhard, J. K., & Freire, M. (1999). What is my child learning at elementary school? Culturally contested issues between teachers and Latin American families. *Canadian Ethnic Studies*, 31(3), 72-95.
- [3] Chumak-Horbatsch, R. (1999). Language Change in the Ukrainian home: from transmission to maintenance to the beginnings of loss. *Canadian Ethnic Studies Journal*, 31(2), 61-75.
- [4] Cummins, J. (1995). Canadian French immersion programs: a comparison with Swedish immersion programs in Finland. In M. Buss & C. Lauren (Eds.) *Language immersion: Teaching and second language acquisition*. (pp. 7-20). Vaasa: University of Vaasa Research Papers.
- [5] [Cummins, J. \(1996\). *Negotiating identities: Education for empowerment in a diverse society*. Los Angeles: California Association for Bilingual Education.](#)

Βιβλιογραφία (2)

- [6] Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and Empirical Foundations Of Assistance To Threatened Languages* (Vol. 76). Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters.
- [7] [Fishman, J. A. \(2001\). *Can threatened languages be saved? : reversing language shift, revisited : a 21st century perspective*. Clevedon: Multilingual Matters.](#)
- [8] Kouritzin, S. (1997). *Cast-away cultures and taboo tongues: Face(t)s offirst language loss*. Unpublished doctoral dissertation, University of British Columbia.
- [9] Kouritzin, S. (1999). *Face(t)s offirst language loss*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- [10] Lambert, R. D., & Freed, B. F. (eds). (1982). *The Loss of Language Skills*. MA: Newbury House Publishers.
- [11] Myers-Scotton, C. (2002). *Contact Linguistics: Bilingual encounters and grammatical outcomes*. New York: Oxford University Press.
- [12] Olsen, L. (1998). *Made in America: Immigrant students in our public schools*. New York: The New Press.
- [13] Olsen, L. (2000). Learning English and learning America: Immigrants in the center of a storm. *Theory into Practice*, 39(4), 196-202.

Βιβλιογραφία (3)

- [14] Olsen, L. & Chen, M. (1988). *Crossing the Schoolhouse Border: Immigrant Students and the California Public Schools*. San Fransisco: California Tomorrow.
- [15] Pacini-Ketchabaw, V., Bernhard, J. K., & Freire, M. (2001). Struggling to preserve home language: The experiences of Latino students and families in the Canadian school system. *Bilingual Research Journal*, 25(1 & 2), 115-145.
- [16] [Selinger, H. W. \(1996\). Primary language attrition in the context of bilingualism. In W. C. Ritchie & T. K. Bhatia \(eds.\), *Handbook of second language acquisition* \(605-625\). San Diego: Academic Press.](#)
- [17] Veltman, C. J. (1983). *Language shift in the United States*. Berlin Germany: Mouton Publishers.
- [18] Wiley, T. G., & Valdés, G. (2000). Heritage language instruction in the United States: A time for renewal. *Bilingual Research Journal*, 24(4), Entire issue.
- [19] Winford, D. (2003). *An Introduction To Contact Linguistics*. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- [20] Wong-Fillmore, L. (1991). When learning a second language means losing your first. *Early childhood Research Quarterly*, 6(3), 323-346.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ρούλα Τσοκαλίδου.
«Διγλωσσία και Εκπαίδευση. Ενότητα 4. Ζητήματα Γλωσσικής Διατήρησης».
Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS345/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

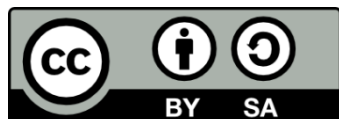
[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Αφροδίτη Στοϊνίτση
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014- 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

